

râyînî ile yaptığı münazara ilim muhitle-
rinde bir hayli yankı uyandırmıştı. İbn Hâ-
mid'in o sıralarda Bağdat'a hâkim olan
Büveyhî hânedanı ile de yakın ilişki için-
de bulunması, Hanbelî mezhebinin diğer
mezheplere göre daha canlı ve güçlü bir
konumda olmasına katkı sağlamıştır. İda-
recilerle olan münasebetine ve onlardan
gördüğü ilgiye rağmen siyasî olaylar içe-
risinde yer almamış, hatta saraydan ya-
pılan ihsan ve yardımları da ihtiyaç içinde
bulunduğu halde kabul etmemiştir. Uzun
bir ömür sürdüğü ve birçok defa hacca
gittiği söylenen İbn Hâmid, 403 (1012)
yılında Mekke'den dönerken Vâkıs'a deni-
yor: "Orada bedevîlerin hücumuna uğramış ve
orada öldürülmüştür."

Eserleri. İbn Hâmid'in günümüze ula-
şan *Tehzîbü'l-ecvibe* (nşr. Subhî es-Sâ-
merrâî, Beyrut 1988) adlı fıkha dair kita-
bından başka kaynaklarda zikredilen *Ki-
tâbü'l-Câmî' fi'htilâfî'l-fukahâ'* ile (400
cüz) *Şerhu'l-Hırakî*, *Şerhu Uşûlî'd-dîn*
ve *Uşûlû'l-fıkh* adlı eserleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VII, 303; İbn Ebû Ya-
lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, II, 171-177; İbnü'l-Cev-
zî, *el-Muntazam*, XV, 94; İbnü'l-Esir, *Câmî'u'l-
uşûl* (nşr. Abdülmecîd Selîm - M. Hâmid el-Fi-
ki), XII, 222; a.mlf., *el-Kâmil*, VIII, 78; Zehebî,
el-İber, II, 205; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII,
203; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 349; İbn Tağ-
rîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 232; Burhâ-
neddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-ersed* (nşr. Ab-
durrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/
1990, I, 319-320; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 166-
167; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Menhecü'l-ahmed*
(nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1403/
1983, II, 98-101; Muhammed eş-Şattî, *Muhta-
şaru Tabakâtü'l-Hanâbile*, Dimaşk 1399, s. 26;
Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 201; George
Makdisi, "İbn Aqîl et la résurgence de l'Islam
traditionaliste au XIe siècle (V. siècle de l'hé-
gire)", *Damascus (PIFD)* (1963), s. 227-232; H.
Laoust, "İbn Hâmid", *El²* (İng.), III, 784; Muham-
med Seydî, "İbn Hâmid", *DMBİ*, III, 303.

AHMET YAMAN

İBN HAMİS

(ابن حميس)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Ömer b. Muhammed
b. Ömer el-Himyerî
el-Hacrî er-Ruaynî el-Tilimsânî
(ö. 708/1309)

Endülüslü şair.

650'de (1252) Cezayir'in Tilimsân şeh-
rinde doğdu. Soyu, Yemen'deki Himyer
kabilelerinden Zû Ruayn lakabıyla anılan
Hacr b. Yerîm'e dayandığından Himyerî,

Hacrî, Ruaynî nisbeleriyle de anılır. İyi bir
eğitim gören İbn Hamîs, 681 (1282) yılı-
nda Tilimsân Sultanı I. Ebû Saîd Osman b.
Yağmurasan el-Abdülvâdî'nin özel kâtip-
liği görevine tayin edildi. 688'de (1289)
Tilimsân'dan geçen Belensiyeli (Valencia)
seyyah Ebû Muhammed el-Abderî onun
bu tarihte yoksulluk içinde bulunduğunu
söyler. İbn Hamîs, Merînî Hükümdarı Ebû
Ya'kûb Yûsuf tarafından Tilimsân muha-
sara edildiği sırada doğduğu şehirden
aynı olarak Sebte'ye (Ceuta) gitti. Bu sırada
Sebte, Ebû Tâlib Abdullah b. Muhammed
el-Azefî ve kardeşi Ebû Hâtîm tarafından
yönetiliyordu. Burada kendisini hoca ola-
rak kabul ettirmeye çalışan İbn Hamîs gi-
rişiminin sonuçsuz kalması üzerine Cezî-
retülhadrâ'ya (Algéciras) gitti; daha sonra
Mâleka'ya (Malaga) geçti. Gittiği her yer-
de ders vererek ve zamanın büyüklüklerine
kasideler yazarak geçimini sağlamaya ça-
lıştı. Bu yıllarda Tilimsân'da, Gırnata (Gra-
nada) Hükümdarı III. Muhammed'in veziri
İbnü'l-Hakîm Muhammed b. Abdurrah-
man ile tanıştı. Devrinin önemli bir şahsi-
yeti, aynı zamanda âlim ve ediplerin hâ-
misi olan vezir İbn Hamîs'i Gırnata'ya da-
vet etti (703/1304). Vezir için yazdığı ka-
sideler sayesinde rahat bir hayata kavu-
şan İbn Hamîs 706'da (1306) bir ziyaret
amacıyla Mâleka'ya döndü, daha sonra el-
Meriye'ye (Almeria) gitti. Burada İbnü'l-
Hakîm'e tâbi kumandan Ebû'l-Hasan İbn
Kümâşe'nin yakın ilgisine mazhar oldu.
708 (1309) yılında III. Muhammed'in kar-
deşi Ebû'l-Cüyûş Nasr b. Muhammed Gır-
nata'nın idaresini ele geçirdi. İbn Hamîs
bu sırada Vezir İbnü'l-Hakîm ile birlikte
öldürüldü.

İbn Hamîs kaynaklarda filozof, hakîm,
astrolog, simyager, itikadî mezhepler
arasındaki ayrılıklarda derin bilgi sahi-
bi bir âlim ve bir edebiyatçı olarak tanı-
tılır. Ahmed b. Muhammed el-Makka-
rî, Ebû Abdullah Muhammed b. İbrâhim
el-Hadramî'nin onun şiirlerini toplayarak
ed-Dürü'n-nefis fi şî'ri İbn Hamîs
adıyla bir divan haline getirdiğini söyler.
Ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır.
İbn Hâtîme, *Meziyyetü'l-Meriyye 'alâ
gayrihâ mine'l-bilâdi'l-Endülüsiyye*
adlı eserinde bu divanda yer alan şiir-
lerin bir kısmının İbn Hamîs'in Vezir İb-
nü'l-Hakîm hakkında yazdığı kasideler-
den oluştuğunu bildirir. İbn Hamîs'in şi-
irlerinin birçoğu onun biyografisine yer
veren Muhammed el-Abderî, İbnü'l-Kâ-
dî, Makkarî, Lisânüddin İbnü'l-Hatîb ve

Ebû Zekeriyâ İbn Haldûn'un kitapların-
da dağınık halde bulunmaktadır. Bu şiir-
ler, Abdülvehhâb b. Mansûr tarafından
*el-Muntehabü'n-nefis min şî'ri İbn
Hamîs* adıyla bir araya getirilmiştir (bk.
bibl.). Bu derlemede on altı kaside yer al-
maktadır.

İbn Hamîs'in, genellikle uzun olan kasi-
delerinde medih, hicâ, fahr gibi gelenek-
sel şiir temalarını işlediği görülür. Tilim-
sân'da hüküm süren Zeyyânîler'i, seyyah
İbn Rüşeyd'i ve özellikle hâmisî Vezir İb-
nü'l-Hakîm'i metheden şair, Tilimsân'da
zalimce hüküm süren ve buradan ayrıl-
masına sebep olan Yağmurîler'i de hic-
vetmiştir. Onun şiirlerinde özel isimlere
ve yer adlarına sık rastlandığı gibi Tilim-
sân'ın yerli kültürünün derin izleri ve et-
kileri görülür. Eski Arap, İran ve Yunan
hikâye ve efsanelerinden, destanlardan
esintiler, bazı tarihî olaylara telmihler
göze çarpar. Üslûp ve biçim bakımından
Ebû'l-Alâ el-Maarî'den etkilenen İbn Ha-
mîs çok sayıda nâdir ve garîb kelime kul-
lanmış ve bu tür kelimeleri kullanmayı bir
sanat ve belâgat anlayışı olarak benim-
semiştir. Bir beytinde, "Garîb ve nâdir
kelimelere alışmamış kimse belâğatın
tadına eremez" diyerek bu görüşünü
açıkça ifade etmiştir. Onun bazı şiirleri-
ni kelime hazinesi zengin olmayanların
anlaması mümkün değildir. İbn Hamîs
sanatlı nesirle bazı edebî mektuplar da
kaleme almıştır (İbnü'l-Hatîb, II, 557-
562).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 528-562; Ebû Zeke-
riyyâ İbn Haldûn, *Buğyetü'r-ruvvâd* (nşr. Al-
fred Bel), Alger 1904, I, 10-43, 117; İbn Kun-
fûz, *el-Vefeyât* (nşr. H. Pérès), Cezayir, ts., s. 53;
İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 231; İbn
Meryem, *el-Bustân fi zikri'l-evliyâ' ve'l-ule-
mâ' bi-Tilimsân*, Cezayir 1326/1908, s. 225;
İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, II, 27-33; Mak-
karî, *Nefhu't-tîb*, V, 359-378; a.mlf., *Ezhârü'r-
riyâz* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1939,
II, 301-340; J.-J.-L. Bargès, *Complément de
l'histoire des Béni-Zeïyan*, Paris 1887, s. 22-
24; Abdesselam Meziane, "İbn Khamis, poète
tlemcenien du XIIIe siècle", *Deuxième congrès
de la fédération des sociétés savantes de l'Af-
rique du nord à Tlemcen 14-17 Avril 1936*,
Cezayir 1936, II, 1057-1066; Abdülvehhâb b.
Mansûr, *el-Muntehabü'n-nefis min şî'ri İbn Ha-
mîs*, Tlemsen 1365; Abdurrahman el-Cilâfî, *Tâ-
rîhu'l-Cezâ'iri'l-âam*, Cezayir 1955, II, 146; Keh-
hâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 92; Ömer Ferruh,
Târîhu'l-edeb, VI, 361; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethul-
lâh), VI, 314; Hifnâvî, *Ta'rîfü'l-halef bi-ricâli's-
selef*, Beyrut 1402/1982, II, 375-390; M. Hadj-
Sadok, "İbn Khamis", *El²* (İng.), III, 833-834.

SÜLEYMAN TÜLÜÇÜ